

קשר אל הקוראים

ואינטלקטואל. אצל "הפנימיים" הצירוף הזה אכן היה קיים בעבר ונכון גם בהווה, אם כי בבולטות פחותה הרבה יותר. בקרב "החיצוניים", אף כי מדובר בדמויות בעלות עניין פוליטי מובהק, הצירוף הזה נדיר, גם אם אין לטעון כי הוא חסר השפעה חברתית, במיוחד כאשר מדובר באקדמיה, בעיקר המערבית.

מוקד שני בגיליון עוסק בקשר שבין פרסום החדשות מן העולם בראשית העיתונות העברית לבין המודעות ההיסטורית בציבור היהודי. דהיינו, בניסיונה של עיתונות זו מראשיתה "לפקוח" את עיני הקורא שלה אל המתרחש בעולם הרחב, שבו מתרחשים תהליכי מודרניזציה. פירוש הדבר הוא כי לחדשות חוץ בעיתונות העברית, מלבד חובתו למסור לקורא מידע מעודכן ומדויק ככל האפשר, היה גם תפקיד היסטורי מחנך, והוא עידוד תהליך ההשתלבות של היהודים כפרטים וכקבוצה לאומית בחברה הכללית. בכך הייתה עיתונות זו לגורם בעיצוב התודעה הלאומית היהודית המודרנית, הציונית או של מתנגדי הציונות.

בהקשר זה ראוי לתת את הדעת על ההבחנה בין העיתון ככלי למסירת מידע לבין העיתון כמקור היסטורי, בהנחה כי בשני המובנים העיתונות היא סלקטיבית בפרסומיה, ולא תמיד מודגשת בה, מדרך הטבע, ההבחנה בין העיקר לטפל מבחינת חשיבותו של המידע הנכונה לרגע פרסומו. עם זאת, אין ספק כי השפעתה גדולה לא רק על עיצובה של דעת הקהל אלא גם על עיצוב התודעה ההיסטורית שלו, הן על ידי חקר "היסטורי" נברני של העבר והן כתוצאה מכך שהמידע השוטף והשגרתי בהווה יהפוך למקור מידע היסטורי בעתיד.

יוסף גורני

קובץ המאמרים המופיע כאן תחת הכותרת "מדינאים כפובליציסטים בישראל" מבוסס על סדרת הרצאות שערך המכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית באוניברסיטת תל-אביב בשנת תשס"ו. ההרצאות עסקו במנהיגים פוליטיים שכתבו פובליציסטיקה בעיתונים של תקופתם ובפובליציסטים שעניינם היה בפוליטיקה: תאודור הרצל וברנרד לזר; מקס נורדאו ולאון בלום; ברל כצנלסון ומאיר יערי; דב (בר) בורוכוב וזאב ז'בוטינסקי; אחד העם ונחום סוקולוב; מרטין בובר והרב מימון; דוד בן-גוריון ומנחם בגין. בגיליון זה התרכזנו בעיקר במדינאים (או בפוליטיקאים בהגדרתם הרחבה) שפעלו וכתבו בארץ ישראל, בלי לוותר על איש רוח כאחד העם שלא היה מדינאי פעיל, אך ההגדרות המרתקות שהציב לגבי תחום עיסוקנו ומגבלותיו תקפות בלי ספק גם היום.

המשותף לאישים אלה ולאחרים שמאמרים עליהם יופיעו בגיליונות הבאים של קשר, הוא היותם (לפי הגדרתי) "אינטלקטואלים פנימיים", כלומר אלה שלא היו מגויסים אלא מגייסים למטרה מסוימת במובנה הרעיוני והמדיני, כמנהיגים של ארגונים פוליטיים או כהוגים אשר ביקשו להשפיע על תוכני המחשבה ועל התנהגותה הפוליטית של תנועתם במובן הלאומי והחברתי. מכאן שהגישה הביקורתית, שהיא ייעודו הקיומי של האינטלקטואל המערב, הייתה מוגבלת מראש על ידי בחירת ההשתייכות למסגרת הפוליטית. הכרעה זו מאפיינת את "האינטלקטואלים הפנימיים" כבעלי גישה קונסטרוקטיבית, להבדיל מן "האינטלקטואלים החיצוניים" נושאי "החזון הדסטרוקטיבי" שבא לידי ביטוי בשיח הציבורי בתקופתנו.

ההבדל בין אלה לאלה אינו רק בהיותם חלק מן הממסד ההגמוני או מחוץ לו, אלא בעצם האפשרות של הצירוף של פוליטיקאי

קשר – כתב עת לחקר תולדות העיתונות והתקשורת בעולם היהודי ובישראל יוצא לאור פעמיים בשנה ע"י מכון ברונפמן לחקר העיתונות והתקשורת היהודית באוניברסיטת תל-אביב. קשר מעוניין לפרסם מאמרי מחקר מקוריים וסקירות מדעיות בכל הנושאים הנוגעים לתולדות אמצעי התקשורת ואנשי התקשורת היהודים, לפעולתם ולהשפעתם, במבט רב תחומי. כל המאמרים יועברו לשיפוט "עיוור" לקוראים מתוך המועצה המדעית ואם יש צורך בכך, גם מחוצה לה. המציעים מתבקשים להגיש את המאמר בתכנת Word לכתובת המערכת: presstau@post.tau.ac.il ויקבלו תשובה תוך שלושה חודשים. האורך הממוצע של המאמר לא יעלה על 8,000 מילים. ההערות והביבליוגרפיה יבואו בסוף המאמר. שיטת הציטוט בהתאם לדיסציפלינה.

המערכת מזמינה סקירות וביקורות על ספרים חדשים בתחום עיסוקו של כתב העת ותציע ביקורות כאלה גם בעצמה. קשר מפרסם גם רשימה של עבודות דוקטור ותזות לתואר שני שאושרו לאחרונה בצירוף תמצית של 250 מילים לכל היותר לתיזה ו-500 לדוקטורט.

מה בקבר 36: גזע הולך ונעלם

מתארת נורית גוברין את הסופר ומנהיג דעת הקהל יוסף חיים ברנר כ"גיבור תרבות", על פי הקריטריונים במחקר בימינו.

חדשות החוץ הן המגזר המקופח ביותר היום באמצעי התקשורת בישראל מבחינת השטח המוקדש להן בעיתונים ובעיקר מבחינת הנוכחות בשטח. העיתונות הכתובה עוד שומרת פה ושם על נוכחות כתבים קבועים בכמה מבירות העולם (גם אם פחות מאשר לפני עשור או שניים) אך מרבה בתרגומים ישירים ולא מותאמים לקורא הישראלי מעיתונות חו"ל. בתקשורת האלקטרונית התואר "כתב חוץ" שמור ברוב המכריע של המקרים לעיתונאים ולעורכים העוסקים ב"חומרים" שהגיעו "משם" בכיסאם באולפן או במערכת ומעניקים "דיבור" לוקלי לייצוגים של מציאות רחוקה. מבחינה זו, אשליית ה"גלובליזציה" בתקשורת מתגלה כמלכודת. מעניין להיווכח כמה מאמצים השקיעו העיתונים העבריים הראשונים כדי להתגבר על נקודת תורפה זו ולהחדיר את הדיווח על חדשות החוץ, שנחשבו למגזר האציל של הטקסט החדשותי. גם אז, אפילו יותר מהיום, לחצו בעיות התקציב ופגעו בכוונות הטובות. מחוסר ברירה התחזו עורכים מוכשרים בבית לכתבים בשטח, אך כשנחשף הדבר פרצה שערורייה...

חדשות החוץ היו וקטור חיוני גם בהנחלת ההיסטוריה בת הזמן ליהודי אירופה. אנו מקדישים בגיליון זה את העיסוק בחדשות חוץ והיסטוריה לציון מלאת 150 שנה להופעת שבועון החדשות המודרני הראשון בעברית, **המגיד**. גדעון קוץ כותב על "המצאת" חדשות החוץ בעיתון זה ועל החדרתן אצל מתחרהו על קהל הקוראים העברי השמרן במערב אירופה, **הלבנון**, שהיה בראשיתו כתב העת העברי הראשון בארץ ישראל. יעקב שביט מצביע על "החלון אל העולם" שקרעו עיתונים אלה, ובראשם **המגיד**, עבור היהודי האירופי שקרא עברית ורכש בעמל את המודעות להיסטוריה היהודית והכללית משלהי המאה השמונה-עשרה. המאמר הבא, פרי עטו של עוזי אלידע, מביא דוגמה מרתקת לסיקור אירוע "חוץ" מרכזי וסנסציוני בראשית העיתונות העברית היומית בארץ ישראל: טביעת אניית הפאר "טיטניק" כפי שתוארה על ידי איתמר בן אב"י בהאור הירושלמי. ולא, בן אב"י לא היה ממש על ה"טיטניק" – אבל כמעט...

אנו נשארים בים, בלי לטבוע בו, במאמרה המאויר של אביבית אגם דאלי על הים במודעות הפרסומית הישראלית. הפעם אנו עוסקים בטיפול כלי תקשורת בין-לאומיים, לצד עיתונים יהודיים בעולם,

שנת 2008 הבאה עלינו לטובה תהיה לא רק שנת השישים למדינת ישראל; היא תציין גם מאה שנה לעיתונות היומית העברית בארץ ישראל (150 שנה להולדת מייסדה, אליעזר בן-יהודה). זוהי הזדמנות לדיון מפרספקטיבה היסטורית בתהליכים הנוגעים לעתידה של העיתונות היומית היום, להתפתחותה האלטרנטיבית של התקשורת המקוונת ולזו של אמצעי תקשורת מודפסים אחרים: המגזריים (דתיים, עולים), המגדריים ואפנת ה"חינמונים". קשר מזמין הצעות למאמרים בנושאים אלה ויקיים דיון פומבי שעל מועדו תבוא הודעה נפרדת.

קשר מרחיב את מדוריו. בגיליון זה מוגש לקורא מדור חדש: "קשר לתיעוד", המבקש להביא מסמכים ועדויות אישיות שיוכלו לשמש בסיס או תרומה לחקר העיתונאות והתקשורת היהודית והישראלית. הפעם זהו סיפורו של ניב, ביטאון הנוער העברי בארצות הברית מפי עורכו, משה פלאי. וכרגיל המדור "קשר למחקר" ובו תמציות של עבודות מחקר והרצאות (הפעם זאב סגל על לשון הרע וחופש הביטוי), והמדור "קשר לספרים" חדשים.

בשער **קשר** העמדנו הפעם גזע הולך ונעלם, זה של מדינאים ומנהיגים ביישוב היהודי ובישראל שנטלו את עטם הפובליציסטי ועמדו בשער העיתונות הכתובה כדי לשכנע ולהוכיח. היום רובם מסתפקים ב"סינק" טלוויזיוני בן 10 שניות שעליו עמלים "ספינולוגים" לרוב, ולא תמיד לשונם רהוטה... הפובליציסטיקה הייתה לעתים קרובות המשכו של נאום או פיתוחו, במטרה להגיע לציבור רחב יותר. כותבי **קשר** סוקרים את פועלם הפובליציסטי של כמה מנהיגים פוליטיים ואידאולוגיים בתקופות שונות בחייהם ובחיי ארץ ישראל והמדינה. שולמית לסקוב כותבת על מורה הדרך המובהק (והמתוסכל) אחד העם ויחסו לשאלה הערבית. אגב, בראש החטיבה מתנוססות הגדרות שונות של אחד העם בעיתונו **השלה** לגבי ציפיותיו מן הפובליציסטים ומן הפוליטיקאים... יוסף גורני עוסק ב"סבא של יריב", דוד בן-גוריון, שידע להיות יריב מר גם בכתיבתו, כאן – לקומוניסטים. מרדכי נאור מביא בהקשר של מפא"י מסמך מרתק על המעבר מן העיתונאות בדבר למדינאות שגזר "דין התנועה" על ראש הממשלה ושר החוץ לעתיד, משה שרת. גיבור מאמרה של אביבה חלמיש הוא מנהיג מפ"ם מאיר יערי, וזה של מאיר חזן הוא יצחק לופבן, מנהיג הפועל הצעיר ועורך ביטאון בשם זה. אריה נאור דן בפעילותו הפובליציסטית של מנחם בגין. בהמשך ישיר לסדרה זו

זו שהתעקשה תמיד שלא להגדיר עצמה כ"תעמולה", מה שלא פטר אותה מביקורת מסורתית אז כמו היום; ובהמשך ישיר לנושא הפותח חוברת זו – כיצד פעלו אז כתבי החוץ בישראל. אורלי צרפתי נזכרת באירוע קרוב יותר, ה"התנתקות" מרצועת עזה, ובוחנת אותו במשקפי ביטאון התנועה ה"כתומה" והדתית-לאומית ה**צופה**, שהגיע בימים אלה לסוף דרכו כיומון ושעוד נקדיש לו ולעיתונים אחרים של המחנה הדתי והחרדי מקום נרחב בגיליון הבא.

קריאה מהנה ופורייה ולהתראות בגיליון האביב.

גדעון קויץ

בנושאים יהודיים. אריה קיזל כותב על יחס ה**טיימס** של לונדון והניו יורק **טיימס** לשאלת פליטי השואה. יוסי גולדשטיין כותב על יחסה של העיתונות היהודית בארגנטינה להכרזת האו"ם על הקמת מדינת ישראל. יגאל בן-נון מספר על מאבקה של העיתונות היהודית במרוקו בגל האנטישמיות שפרץ בכלי התקשורת המקומיים עם עליית יהודי מרוקו לישראל. מצדה השני של המראה סוקר נתן ייני את היחס ליהודי ארצות האסלאם, לאחר עלייתם, בעיתונות הישראלית.

במלאת ארבעים שנה למלחמת ששת הימים מנתח מירון מדזיני, אז מנהל לשכת העיתונות הממשלתית, פן שלא הוזכר בסיקורי תאריך חשוב זה – כיצד פעלה אז מדיניות ה"הסברה" הישראלית,